

"Karens jul"

Amalie Skram

Navnet ditt: .....

Amalie Skram

Karens jul

På en av dampskipskaiene i Kristiania lå det for en del år siden et gråmalt trehus med flatt tak uten skorstein, omtrent 4 alen langt og litt kortere på den andre kanten. I begge tverrveggene var det et lite vindu, det ene like overfor det andre. Døren vendte mot sjøsiden og kunne lukkes både innvendig og utvendig med jernkroker som ble heftet fast i kramper av samme metall.

Hytten var opprinnelig blitt oppført til ferjemennene, for at de skulle ha tak over hodet i regnvær og i vinterkulden, når de satt og ventet på at noen skulle komme forbi og forlange båt.

Senere, da smådamperne mer og slukte trafikken, forsvant ferjemennene. Så ble huset bare benyttet leilighetsvis av dem som fant det for godt. De siste som hadde gjort bruk av det, var noen steinarbeidere, når de holdt måltidene sine to om gangen da de en sommer reparerte på kai-stykket i nærheten.

Siden var det ingen som tok notis av den gamle, lille rønnen. Den ble stående hvor den stod, fordi havnevesenet ikke fikk det innfall å ta den bort, og fordi ingen klaget over at den stod i veien for noen eller noe.

Så var det en vinternatt i desember måned innunder jul. Det drev så smått med snø, den smeltet mens den falt, og gjorde slapset på brosteinene stadig våtere. På gasslyktene og dampkranene lå snøen som et gråhvitt, fintfrynset overtrekk, og kom man tett ned til skipene, kunne man skimte gjennom mørket at den hang i riggen som girlander mellom mastene. I den mørkegrå, disige luften fikk gassflammene i lykten en skitten, branngul glans, mens skipslanternene lyste med et grumset-rødt skinn. Av og til skar den knallende lyden av skipsklokkene med et brutalt gnelder gjennom den fuktige atmosfæren når vakten om bord slo glass til avløsning.

Politikonstabelen som patruljerte på kaien, stanset ved gasslykten utenfor det forhenværende ferjemannshuset. Han trakk fram uret sitt for å se hvor langt det var lidd på natt, men idet han holdt det opp mot lyset, hørte han noe som lignet barnegråt. Han lot hånden synke, så seg om og lyttet. Nei, det var ikke noe. Opp med uret igjen. Lyden var der atter, denne gangen blandet med et lavt «hysj». Igjen lot han hånden synke, og

igjen ble det stille. Hva djevelen var dette for narreri?· Han gav seg til å snuse om i nærheten, men kunne ikke oppdage noe. For tredje gang kom uret opp mot gasskinnet, og denne gang fikk han fred til å se at klokken straks var fire.

Han drev oppover, forbi huset, undret seg litt, men tenkte til slutt at det vel måtte ha vært innbilning, eller hvordan det nå kunne ha seg.

Da han en stund etter kom samme veien tilbake og nærmet seg huset, skottet han bort til det. Gasslyktene utenfor kastet fra begge sider skinnet inn gjennom vinduet, så det så ut som det var tent lys der inne.

Han gikk bort og kikket inn. Ganske riktig. Der satt et vesen på benken tett under vinduet, en liten sammenkrøkt skikkelse som bøyde seg forover og puslet med noe han ikke kunne se. Et skritt omkring hjørnet, og han stod ved døren og ville inn. Den var stengt.

«Lukk opp» – ropte han og banket på.

Han hørte det fare opp med et sett. Det kom et svakt forskrekket utrop, og så ble det ganske stille.

Han banket igjen med knyttneven og gjentok:

«Lukk opp, Dere der inne Lukk opp øyeblikkelig.»

«Hva er det? Herregud, det er ingen her,» kom det forskremt fra en stemme tett ved døren.

«Lukk opp. Det er politiet»

«Jøsses, er det polletie! – A kjære vene, det er bare meg, jæ gjør ingen ting, bare sitter her, skjønner Dere.»

«Kan Dem ikke se å få opp døra med Dem, eller Dem skal få a'ent å vite. Vil Dem ...»

Han kom ikke lenger, for i det samme gikk døren opp, og i neste øyeblikk lutet han seg gjennom åpningen inn i det lave rommet, hvor han så vidt kunne stå oppreist.

«Er Dem galen! Ikke lukke opp for politiet! Hva tenker Dem på?»

«Om forlatelse, herr polleti – jæ lukker jo opp, ser Dere.»

«Det var nok også beste rå'en» – brummet han.

«Hva er du for en – og hvem har gitt deg lov til å ta lossement her?»

«Det er bare meg, Karen» – hvasket hun.

«Jæ sitter her med ungen min.»

Politikonstabelen tok henne nærmere i øyesyn. Det var et tynt, lite kvinnfolk, med et smalt, blekt ansikt og et dypt kjertelarr på det ene kinnet, rett opp og ned som en stake, og sikkert ikke helt voksen. Hun var iført et lysebrunt overstykke, en slags kufte, eller jakke. Snittet røpet at den hadde kjent bedre dager. Nedentil hadde hun et mørkere kjoleskjørt som hang i laser og nådde henne til anklene. På føttene hadde hun et par hullete soldatstøvler uten lisser. I den ene armen holdt hun en bylt filler, som lå tvers over livet hennes. Ut av byltens øverste ende stakk noe hvitt. Det var et barnehode, som diet det magre brystet. Om hodet hadde hun en tjafs av et tørkle som var knyttet under haken; bak i nakken stakk hårfliene fram. Hun ristet av kulde fra øverst til nederst, og når hun flyttet seg, klisset og knirket det i støvlene, som om hun stod og stampet i en grøtaktig substans.

«Jæ trudde ikke det ku' sjenera noen» – kom det pipende – «det står jo her, dette kottet.»

Politikonstabelen fikk en beklemmende fornemmelse. I det første øyeblikk hadde han tenkt å drive henne ut med fyndige ord og la henne slippe med en advarsel. Men da han så på dette elendige barnet, som stod der med det lille kryptet i armen og trykte seg opp til benken og ikke torde sette seg av frykt og ydmykhet, ble han på en måte rørt.

«Men i Jessu navn da – hva bestiller du her, jenta mi?» .

Hun oppfanget den mildere klangen i stemmen hans. Angsten fortok seg, og hun begynte å gråte.

Konstabelen trakk døren til og lukket den.

«Sett deg litt» – sa han – «ungen er saktens tung å stå og holde på.»

Hun gled stille ned på benken.

«Nådda» – sa konstabelen oppmuntrende og satte seg på den motsatte tverrbenken.

«A, herregud, herr polleti – la meg få være her,» lespet hun gjennom gråten. «Jæ ska ikke gjøra ugagn, ikke det verdige grann – holde reint etter meg – Dere ser selv – her er ingen ureinslighet – det der er brødskorper.» – Hun pekte på et filleknytte nede på gulvet. «Jæ går og tigger om dagene. – I flaska er det en skvett vann. – La meg få være her om nettene, tedess jæ får plassen min tilbake – bare madamen kommer» – hun tidde og snøt seg i fingrene, som hun tørket av på skjørtet.

«Madamen, hvem er nå det da?» spurte konstabelen.

»Det var henne jæ tjente hos. – Jæ hadde slik pen kondisjon med 4 kroner i mån'en og frokost, men så kom jæ i uløkk, og så måtte jæ jo vekk, forstås. Madam Olsen gikk sjæl og fikk meg på Stiftelsen, hu er så snill, madam Olsen, og jæ var i tjenesten like tedess jæ gikk på Stiftelsen og la meg, for hu e aleine, madam Olsen, og hu sa hu sku beholde meg, tedæss jæ ikke ku' orke mer. Men så kom dette på, at madam Olsen sku' reise, for hu er jordmor, madam Olsen, og så ble hu sjuk og liggendes der opp på landet, og nå sier dem hu kommer ikke før til jula.»

«Men gud bevare meg vel, å gå slik og slepe omkring med ungen mens du venter på madamen. Kan det være mening i slikt noe?» Konstabelen ristet på hodet.

«Jæ har ingenstans å væra» – sutret hun. «Nå siden far min døde, er det ingen til å ta meg i forsvar når stemora mi kaster meg ut.»

«Men barnefaren da?»

«Han da,» sa hun og gjorde et lite kast med nakken. «Det er nok ikke noe skikk å få på ham, lell.»

«Men du vet da vel det, at du kan få'n dømt til å betale for barnet?»

«Ja, dem sier så» – svarte hun. «Men åssen ska'n bæra seg at når'n ikke fins?»

«Oppgi bare navnet hans til meg, du, så ska'n nok bli framskaffa.»

«Ja, den som visste det» – sa hun stillferdig.

«Hå for no'! Kjenner du ikke navnet på ditt eget bams far?»

Karen stakk fingeren i munnen og på den. Hodet gled forover. Det kom et hjelpeløst, fjollet smil på ansiktet. «N-e-i,» hvisket hun med en langtrukket betoning på hver bokstav og uten å ta fingeren bort.

«Nå har jæ aldri i mine da'r hørt så galt» – satte konstabelen i. «I Jessu navn da, åssen gikk det til at du kom i sammens med han?»

«Jæ traff'n på gata om kveldene når det var mørkt,» sa hun, «men det varte ikke lenge før'n blei borte, og siden har jæ aldri sett'n.»

«Har du ikke spurt deg for da?»

«Det har jæ nok alltis, men det er ingen som veit hvor'n er blitt av. Han har tatt seg en plass på landet, ventelig, for han hadde med hester eller kuer å gjøra, det kunne jæ kjenne på lukta som følgt'n.»

«Gud bevare meg vel for et stell,» mumlet konstabelen. «Du må gå og melde deg til fattigvesenet,» sa han høyere, «så det kan bli en greie på

de' herre.»

«Nei, det gjør jæ'kke,» svarte hun plutselig stedig.

«Det er da vel bedre å komme på Mangelsgården og få mat og husly enn det du går på nå,» sa konstabelen.

«Ja, men når bare madam Olsen kommer – hu er så snill, madam Olsen – hu tar meg til månespike, jæ veit det så visst, for hu lovte det – så kjenner jæ e kone som vil ta oss i lossji for 3 kroner mån'en. Hu vil passe ungen når jæ er hos madam Olsen, og så ska' jæ gjøra henneses arbe', når jæ kommer fra madamen. Det blir så vel alt sammen når bare madam Olsen kommer, og hu kommer til jula, sier dem.»

Ja, ja, jenta mi, hver som er voksen, rår seg sjæl, men her har du ingen rettighet til å oppholde deg.»

«Om jæ sitter her om natta – kan nå det gjøre noe? Å herregud, la meg få lov til det, ungen ska'kke få skrike. Bare til madamen kommer – å go'e polleti, bare til madamen kommer.»

«Men du fryser jo forderva, både du og barnet.» Han så på de usle klærne hennes.

«Her er da alltis likere enn ute på åpne gata, ser Dere. Å, herr polleti – bare til madamen kommer.»

«Egentlig så sku' du nå på stasjonen, ser du,» – sa konstabelen i en overveiende tone og klødde seg bak øret.

Hun for opp og flyttet seg bort til ham. «Ikke gjør det, ikke gjør det,» klynket hun, og grep fatt i hans erme med sine frosne fingrer. «Jæ ber så vakkert – i Guds navn – bare til madamen kommer.»

Konstabelen betenkte seg. Tre dager til jul, regnet han ut.

«Ja, ja, la gå,» sa han høyt, og reiste seg. «Du kan være her til julen, men ikke en dag lenger. Og legg merke til det: det er ingen som må vite det.»

«Gud signe Dere, Gud signe Dere, og takk skal Dere ha,» brøt hun ut.

«Men pass på å være vekk klokka seks presis om morgenen, for da begynner trafikken her ute,» la han til da han var halvt ute av døren.

Neste natt da han kom forbi hytten, stanset han og så inn. Hun satt i en skrå stilling, tilbakelent mot vinduskarmen. Barnet lå ved brystet og diet. Hun rørte seg ikke og syntes å sove.

Ut på morgenen slo det om til frost. I løpet av den neste dag gikk ter-

momenteret ned til tolv grader. Det ble gneldrende kulde med klar, stille luft. På vinduene i det lille ferjemannshuset kom det et tykt lag av hvitt rim, som gjorde rutene aldeles ugjennomsiktige.

Julaften ble det igjen værforandring. Det tødde og dryppet allestedsfra. Man var nesten nødt til å gå med paraply, enda det ikke regnet. Nede på kaien var alle pakkhusvinduene atter blitt isfrie, og føret var verre enn noensinne.

Om ettermiddagen ved totiden kom konstabelen der ned. Han hadde hatt fri de siste par netter på grunn av forkjølelsesfeber, som legen hadde gitt ham attest for. Nå skulle han ut og snakke med en fyr på et av dampskipene.

Hans vei falt forbi huset. Enda det allerede var begynt å skumre, så han det på flere skritts avstand, det som fikk ham til å stanse og bli så underlig ille til mote. Der satt hun nøyaktig i samme stilling som den gang for to dager siden. Det samme stykke profil på ruten. Han gjorde seg egentlig ikke noen refleksjoner over det, følte seg bare grepet av gru over dette forstenede syn. Det gikk et uvilkårlig gys gjennom ham. Skulle det være hendt noe?

Han skyndte seg bort til døren, den var stengt. Så slo han i stykker en rute, fikk fatt på en jernstang som han strakte inn gjennom åpningen, og hektet med den kroken av krampen. Trådte så inn, sakte og forsiktig.

De var steindøde begge to. Barnet lå opp til moren og holdt ennå i døden brystet i munnen. Nedover kinnene var det silt noen dråper blod fra brystvorten, og det lå størket på haken. Hun var forferdelig uttært, men på ansiktet lå det som et stille smil.

«Stakkars jente, for en jul hun fikk,» mumlet konstabelen mens han visket seg i øyet.

«Men kanskje er det best som det er for dem begge to. Vårherre har nå vel en mening med det.»

Han gikk ut igjen, trakk døren til og festet kroken. Skyndte seg på stasjonen for å melde det han hadde sett.

Den første arbeidsdagen etter julehelgen lot havnevesenet det gamle ferjehuset rive ned og transportere bort. Det skulle ikke stå der og være tilholdssted for alskens løsgjengere.

Ordliste

krampe	= feste
slukte trafikken	= overtok
tok notis	= la tilmerke
skipslanterne	= lys på en båt
ta lossement	= å bo
bestiller	= gjør
kondisjon	= jobb
refleksjoner	= tanker
visket	= tørket

AMALIE SKRAM
"KARENS JUL"

oppgaver

Les nøye igjennom novellen før du begynner på oppgavne.

1. Novellen begynner med en skildring av et hus. Hva var det blitt brukt til tidligere?

.....
.....
.....

2. Hvordan er været skildret i novellen? Skriv opp i punkter.

.....
.....
.....

3. Les det femte avsnittet i novellen. Hvilke farger er nevnt der?
Hvordan liker du fargene?

.....
.....

4. Hva er klokka i begynnelsen av novellen?

.....

5. Hvilken årstid er det?

.....

6. Hvorfor tror du at forfatteren har valgt dette tidspunktet og denne årstida?

.....
.....
.....

7. Beskriv klesdrakten til Karen.

.....
.....
.....

8. Hvorfor er jenta og barnet i skuret?

.....
.....
.....

9. Hvorfor kan ikke Karen få hjelp av familien sin eller barnefaren?

.....
.....
.....

10. Hvor kunne hun ha fått hjelp?

.....
.....
.....

11. Hvorfor ville hun ikke ta i mot denne hjelpen?

.....
.....
.....

12. Beskriv arbeidsdagen Karen ville ha fått hvis bare fru Olsen kom tilbake?

.....
.....
.....

13. Hvordan gikk det med Karen?

.....
.....
.....

14. Hva skjedde med fergehuset?

.....
.....
.....

15. Hva betyr det å komme i "ulykka"?

.....
.....
.....

16. Kan man komme i "ulykka" i dag? Hvordan er situasjonen til de som eventuelt kan komme i "ulykka" i dag i forhold til de som kom i "ulykka" i 1897?

.....
.....
.....

17. I forrige århundre var det stor skam å få barn utenfor ekteskap. Er det skam å få barn utenfor ekteskap i dag? Forklar svaret ditt.

.....
.....
.....